

рухами за допомогою «внутрішнього» слуху та м'язових відчуттів, виховання координації між слухом та ігровими рухами.

Висновки. Проаналізована сутність процесу саморозвитку дозволяє визначити його як складний, нелінійний процес у структурі самовдосконалення, для здійснення якого необхідно оволодіти відповідними методами й засобами, що дозволять забезпечити розвиток творчого особистісного потенціалу майбутнього вчителя музики. Основними напрямками саморозвитку, що сприяють ефективності оволодіння майбутньою музично-педагогічною діяльністю, є розвиток мотивації, психофізіологічних можливостей, педагогічних та музичних здібностей, виконавських якостей.

Література

1. Елканов С. Б. Профессиональное самовоспитание учителя. – М.: Просвещение, 1986. – 143 с.
2. Завалко К. В. Идеальная модель учителя музыки в структуре самосовершенствования // Личность и музыка: Материалы IV Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 19-20 дек. 2005 г. / БГПУ им. М. Танка. – Мн.: БГПУ, 2005. – С. 246-250.
3. Кривошеєва Г. Л. Культура здоров'я у системі педагогічної культури майбутнього вчителя // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: теорія і практика: Зб. наук. праць. Вип. 1 (11). – К.: НПУ, 2004. – С. 16-21.
4. Кузьміна Н. В. Профессионализм личности преподавателя. – М.: Высшая школа, 1990. – 117 с.
5. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя: Учеб. пособ. для студ. выпш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2004. – 320 с.
6. Науменко С. И. Учебная программа и методические рекомендации к курсу «Психология музыкальной деятельности». – К.: КПИ, 1988. – 20 с.
7. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность». – К.: Милленіум, 2004. – 521 с.
8. Слободян О. П. Методологічні аспекти творчого саморозвитку особистості // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / Редкол.: Т. І. Суцєнко та ін. – Київ-Запоріжжя. – 2002. – Вип. 24. – С. 3-9.
9. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
10. Харченко П. В. Підготовка майбутнього педагога-музиканта до професійного саморозвитку // Проф.-художня освіта України: Зб. наук. праць. Київ; Черкаси: Видавництво «Черкаський ЦНТЕ», 2003. – Вип. II. – С. 240-246.

ПРОБЛЕМА ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Зайцева А. В.

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова

Анотація. У статті проведений аналіз проблеми творчої самореалізації особистості у науковій літературі, виділені її провідні складові.

Ключові слова: креативність, потенціал, творча самореалізація.

Анотація. Зайцева А. В. Проблема творчеської самореалізації людини в научній літературі. В статті проведено аналіз проблеми творчеської самореалізації людини в научній літературі, виділено основні компоненти даного феномена.

Ключевые слова: креативність, потенціал, творчеська самореалізація.

Annotation. Zaitseva A. Problem of creative self-realization of the person in the scientific literature. In this article considers the problem for self-realization of the peculiarity scientific literature.

Key words: creation, the creative potential, the creative self-realization.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку суспільства вимагає орієнтації педагогічного процесу на індивідуальність людини, узгодження її особистісного досвіду із змістом освіти. Пріоритетним напрямком сучасних освітніх вимог у відповідності з Національною доктриною розвитку освіти (2001) та Законом України «Про вищу освіту» (2002 р.), згідно умов Болонської конвенції необхідним є «розвиток і самореалізація кожної особистості як громадянина України».

Аналіз наукової літератури з визначеної проблеми свідчить про наявність суперечностей між зростаючими вимогами щодо формування механізмів творчеської самореалізації кожної особистості в її унікальному виявленні й практичною реалізацією проголошених цілей; між запитам суспільства щодо цілеспрямованої орієнтації на творчу самореалізацію спеціалістів, здатних здійснювати управління процесом виховання молоді і невеликою кількістю відповідних наукових та методичних рекомендацій.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема формування здатності до творчеської самореалізації є складною, неоднозначною і досліджується представниками різних наук. Філософський аналіз проблем самореалізації висвітлений у працях М. Бахтіна, М. Бердяєва, В. Біблера, І. Ведіна, М. Кагана, І. Манохи, В. Муляра, М. Недашківської, О. Чаплигіна, які висвітлюють самореалізацію як процес розгортання внутрішніх сил особистості, процес само-детермінації, пов'язаний із самопізнанням і самооцінкою особистості, усвідомленим, цілеспрямованим формуванням її потреб, інтересів, ідеалів, цілей. Українські науковці В. Роменець, Л. Сохань, В. Тихонович, В. Шинкарук, Т. Титаренко висвітлюють

самореалізацію як полі-компонентний феномен свідомої цілеспрямованої об'єктивації сутнісних сил особистості у контексті її життєтворчості.

Наукові передумови вивчення зазначеної проблеми містяться в ґрунтовних досягненнях психологів у галузі дослідження активності особистості, її свободи, творчості, самодіяльності, тобто виявів суб'єктності людини (К. Абульханова-Славська, М. Магомед-Емінов, Д. Леонт'єв, П. М'ясоїд та інші). У загально-педагогічному аспекті феномен самореалізації вчителя та її структура ґрунтуються на засадах культуротворчої особистісно орієнтованої освіти, ідей акмеології та синергетики, які розкривають комплексний підхід до творчої індивідуальності вчителя (А. Алексюк, І. Бех, Є. Бондаревська, Г. Волинка, Б. Гершунський, І. Зязюн, Н. Кічук, О. Пехота, В. Радул, В. Семиченко, С. Сисоева та інші).

Мета статті полягає у необхідності стимулювання механізмів самореалізації особистості з позицій творчого підходу.

Отримані результати. Визначаючи теоретичні й методологічні передумови сутності та умов творчої самореалізації особистості, актуальним вважаємо аналіз процесу творчості як творення себе, питання ціннісного відношення особистості як суб'єкта творчості до самореалізації. У центрі уваги філософської думки сучасності знаходиться проблема творчої особистості, її самодіяльності, активності та життєтворчості. Творчість розглядається як феномен реалізації людської сутності, визначається як результат свідомості людини, найвища форма її активності, що спрямовує діяльність особистості. Аналіз методологічних досліджень вітчизняних (Г. Батищев, Б. Новиков, С. Спіркін, В. Шинкарук) та зарубіжних дослідників (Д. Гілфорд, Г. Грубер, А. Олах, К. Тейлор) дозволяють стверджувати, що творчість як одна з характеристик людської діяльності «є могутнім адаптивним механізмом», що сприяє «добудові» внутрішньої структури особистості, виконуючи роль головного способу

ефективної самореалізації. Креативність у цьому контексті розглядається як здібність до самореалізації у певній сфері діяльності, як здатність людини «виходити за рамки самої себе» (В. Франкл), уміння знаходити нові змісти в конкретній справі. За умови такого підходу найбільш загальним є визначення творчості як способу самобуття людини: саме у творчості особистість стверджується, відтворює і розвиває себе.

Оскільки творчість є відходом від певних стандартів, баченням світу в нестандартних чуттєво-логічних формах, в процесі творчості фактично відбувається визнання суперечності між об'єктивною дійсністю та внутрішньою структурою особистості. Творчість, як спосіб самореалізації особистості є за своєю сутністю діалогом, виступає як процес вдосконалення, що перетворюється на процес самовдосконалення особистості. «Внутрішній діалог індивіда стає відображенням на особистісному рівні зовнішнього діалогу, і навпаки» [4, 206]. Як спосіб самореалізації, творчість гарантує можливість оцінювати переваги чи недоліки втілення сутнісних сил особистості у різноманітних сферах її діяльності. За цих умов творчість виступає способом такого вдосконалення, яке перетворюється на самовдосконалення, спрацьовує механізм стимулювання творчої активності, спрямованості на пошук творчих рішень. Ось чому творчість найбільш адекватно висвітлює самореалізацію особистості як усвідомлене, цілеспрямоване розгортання її творчого потенціалу в процесі діяльності.

Внутрішнім потягом до творчості є особливий динамізм усіх якостей і властивостей особи, здатної реалізуватися у певному творчому акті. Цей динамізм є основним змістом творчого потенціалу особистості – її сила, здібності, душевна енергія. Термін «потенціал» об'єднує в собі природне (об'єктивне) та соціальне (суб'єктивне), внутрішнє і зовнішнє, фіксує суперечність, джерело саморозвитку певного явища, яке реалізує себе ззовні, тобто актуалізуючись. Творчий потенціал характеризує потенційну

енергію суб'єкта творчості, його природні розумові здібності, здатність до генерування нових ідей, нахил до певного виду творчості, талант.» Творчий потенціал визначається отриманими особистістю самостійно придбаними вміннями і навичками, здатністю до дії та мірою її реалізації в будь-якій діяльності, в тому числі і в процесі формування творчої особистості» [5, 301].

Доба сучасних гуманістичних філософських досліджень проблеми самореалізації (Л. Анциферова, Л. Антропова, В. Муляр, М. Недашківська та ін.) акцентує увагу на соціальній базі (розвитку суспільно-демократичних процесів гуманізації та творчо-перетворюючої діяльності). Структура механізму самореалізації (за В. Муляром) включає єдину систему елементів (способів, засобів, детермінант), поєднує технологічний та діяльнісний аспекти: технологічний - передбачає аналіз соціальної активності, творчості, життєтворчості особистості; діяльнісний - потреби, мотиви, інтереси, цілі та ідеали як соціальну детермінацію процесу самовизначення особистості [4, 35].

За переконанням Л. Анциферової, людина стає особистістю, коли активно і самостійно прокладає власний «унікальний індивідуальний шлях». «Особистість - це суб'єкт свого власного розвитку, що постійно знаходиться у пошуку і побудові тих видів діяльності, в яких повніше за все можуть проявитися і розвинути його унікальні потенції» [2, 4].

Якщо філософи висувають роль зовнішніх факторів у процесі реалізації творчого потенціалу особистості, свободу вияву її творчих потреб й інтересів, то психологи і педагоги вбачають цей феномен як суб'єктивний стан, специфіку діяльності і певний результат цього процесу.

Наукові передумови вивчення проблеми самореалізації містяться у ґрунтовних досягненнях сучасних психологів (К. Абульханова-Славська, С. Бубнова, С. Гончаров, М. Магомед-Емінов, Д. Леонтьєв, П. М'ясоїд та інші).

На їх думку, особистість здійснює акт самореалізації тоді, коли накладає на об'єкт діяльності відбиток своєї неповторності. Таку

діяльність можна оцінювати як творчість – вироблення матеріальних або ідеальних цінностей.

Принциповими умовами адекватного самовираження особистості, на думку К. Абульханової-Славської, є «самопізнання, що використовує діалог як головний засіб, в тому числі діалог з собою; вироблення адекватної самооцінки; уважне ставлення оточуючих до цінності особистості(ї навпаки)» [1, 207]. Психологічні дослідження даного феномену переконливо доводять, що саме у процесі діяльності реалізуються потенційні можливості людини, завдяки яким вона виходить за межі заданих умов і обставин, виявляючи ініціативність, мобілізуючи внутрішні резерви і можливості для прогресивного перетворення довкілля і себе.

У зв'язку із становленням гуманістичних тенденцій в освітній сфері, проблема особистісного зростання та креативності все більше привертає увагу педагогів-дослідників. Проблема самореалізації як активної творчої діяльності у сучасних умовах освітнього простору розглядаються як проблема філософії освіти (А. Алексюк, Т. Браже, Б. Гершунський, І. Зязюн, С. Сисоєва).

З позицій сучасного представника педагогічної думки Б. Гершунського, «життєва самореалізація особистості може розглядатися в наш час в якості мети освіти» [3,34]. У запропонованій вченим-дослідником структурі педагогічної концепції самореалізації особистості досить чітко простежуються необхідні етапи досягнення поставленої педагогічної мети: формування усвідомленої віри кожного вихованця в те, що головним сенсом їх життя є найбільш повна самореалізація, яка дозволяє здійснити особистісне життєве призначення.

Зважаючи на багатовимірність, поліаспектність означеного явища та враховуючи відсутність єдиного підходу до тлумачення даного наукового феномену, ми вважаємо за потрібне запропонувати власний погляд на проблему творчої самореалізації особистості, виділити її провідні складові.

Цілком прийнятою нами є позиція дослідників (Ю. Кулюткіна, С. Сисоєвої, М. Солдатенко, Г. Сухобської, Е. Туркіна), які визначають домінантою у науковому розумінні творчої самореалізації самопізнання людиною своїх сутнісних сил, свідоме прагнення поповнювати свої знання у процесі цілеспрямованої, самостійної і творчої діяльності.

Актуалізація дефініції «самореалізація» практично не можлива без самоусвідомлення, оскільки саме через ціннісно-сміслову систему установок самосвідомості відбувається залучення до процесу самореалізації нових, більш глибоких основ особистісної структури індивіда, відбувається цілеспрямоване пізнання і ствердження особистісного зростання.

Самосвідомість має своїм суттєвим елементом самооцінку, тобто певне ставлення особистості до самої себе. Оцінюючи себе завдяки практичному саморозгортанню, особистість в самооцінці одночасно доробляє, переробляє уявлення про себе, змінюючи цілі та смисл самореалізації.

Забезпечення необхідної рівноваги та стабільності цілісного процесу самореалізації можливі за умов саморегуляції. Через механізм саморегуляції зовнішні обставини інтеріоризуються особистістю, а потім екстеріоризуються у змінах власного «Я», у способах дій. Діалектика взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на процес самореалізації особистості детермінується рівнем її самоорганізації. Навички самоорганізації виступають необхідною умовою запуску і роботи внутрішніх джерел самовдосконалення.

Сутністю творчої самоактивності особистості є вияв мотивації самостійного, ініціативного включення у діяльність, готовність особистості до виконання дій креативного характеру.

Висновки. Отже, здійснений теоретичний аналіз досліджуваного феномену дає змогу визначити, що:

- творча самореалізація існує за рахунок механізмів самопізнання, самосвідомості, самооцінки, саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю, творчої самоактивності;

- творча самореалізація є результатом свідомого цілеспрямованого самоуправління власним духовно-творчим потенціалом у процесі практичної діяльності;

Подальший напрямок дослідження. Подальшого вивчення потребує науковий пошук впливу інтеграційних зв'язків різноманітних видів творчої діяльності на процеси професійного та особистісного самовдосконалення особистості.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Андиферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системы // Психология формирования и развития личности. – М.: Наука, 1981.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
4. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-антропологічний аналіз). – Житомир: ЖГП, 1997. – 214 с.
5. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание: Избр. ст. ЛГУ. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1991. – 384с.
6. Недашковская М. А. Самореализация личности как культурно-исторический феномен // Проблемы философии. – 1987. – № 7. – С. 51-59.

ПОНЯТТЯ Й СТРУКТУРА КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Зенькович Ю. О.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. Автором зроблена спроба визначення поняття компетенції майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, розроблена типова схема соціально-особистісних та професійно-ціннісних компетенцій.

Ключові слова: компетенції, дидактична система, образотворче мистецтво, засіб навчання.

Аннотация. Зенькович Ю. О. Понятие и структура компетенции учителей изобразительного искусства. Автором сделана попытка определения понятия компетенции будущих учителей изобразительного искусства, разработана типичная схема социально-личностных и профессионально-ценностных компетенций.

Ключевые слова: компетенция, дидактическая система, изобразительное искусство, средства обучения.

Annotation. Zenkovich J. Concept and structure of the competence of teachers of the fine arts. The author make an attempt to define the conception of competence of future teachers of fine art. The typical scheme of social-individual and professional-value competences is worked out.

Key words: competence, didactical system, fine art, means of education.